

Balke, Barbara

Badania sondażowe na grodzisku pruskim w Węgielsztynie w pow. węgorszewskim w 1970 r.

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 656-658

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryc. 5. Bartoły Wielkie, pow. olsztyński. Widok na st. 2 od strony południowej.
Fot. J. Dąbrowski

duże w swych planach badawczych przeprowadzenie badań kontrolnych także w tej partii stanowiska.

Stanowisko 2 (ryc. 5) zlokalizowane przez Fromma na dużej wyniosłości znajduje się w odległości około 1 km na północ od wsi, przy drodze do Ramsowa. Według tego badacza po jednej stronie zbocza miało się znajdować cmentarzysko ciałopalne z okresu rzymskiego, a na przeciwległym stoku osada z tegoż okresu⁵. Jednakże prace sondażowe przeprowadzone tu zarówno w sezonie 1969 r. (trzy sondáže na wschodnim stoku kulminacji) jak i w roku bieżącym (4 sondáže na stoku wschodnim i południowym) nie naprowadziły na żadne ślady obiektów ani warstwy kulturowej.

BARBARA BALKE

BADANIA SONDAŻOWE NA GRODZISKU PRUSKIM W WĘGIELSZTYNIE W POW. WĘGORZEWSKIM W 1970 R.

Z inicjatywy Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadzone zostały w październiku 1970 r. badania sondażowe na kilku grodziskach w woj. olsztyńskim. Prace te zapoczątkowały szerzej zakrojoną akcją badań nad grodowym osadnictwem pruskim. Jednym z sondowanych stanowisk było znane od dawna, stosunkowo dobrze zachowane grodzisko krawędziowe położone pod miejscowością Węgielsztyn. Grodzisko wznosi się stromo ponad drogą prowadzącą z kierunku południowego do Węgielsztyna w odległości około 1 km od tej miejscowości. Obiekt ulokowany jest na jednym ze wzniesień pasma morenowego o naturalnie stromych krawędziach, szczególnie trudno dostępnych od strony zachodniej i południowej. Obronny charakter miejsca potęgował znacz-

⁵ Por. przypis nr 2.

nie wał zaporowy o konstrukcji drewniano-ziemnej, który zachował się szczególnie dobrze we wschodniej i południowej partii grodziska. Od północnego wschodu wzniesienia zbocze jest stosunkowo najłatwiej dostępne i być może właśnie tu znajdował się wjazd do grodu i ewentualnie osada podgrodzowa. Jedyne północna partia obiektu uległa dość znacznym uszkodzeniom w wyniku poważnej niwelacji tej części wzniesienia dokonanej w celu i czasach bliżej niezanych, jednak niewątpliwie już po ostatecznym zniszczeniu grodu, które nastąpiło najprawdopodobniej w XIII wieku w trakcie licznych najazdów krzyżackich.

Omawiane grodzisko posiada dzięki stosunkowo dobremu stanowi zachowania wielkie walory poznawcze tym więcej, że należy ono do kompleksu jednego z kilku skupień pruskich grodów obronnych prawie zupełnie nie badanych (systematyczne badania prowadzono jedynie w Jeziorku, pow. giżycki i w Pasyrmu). Ponadto istnieje całkowicie realne supozycje, iż przynajmniej znaczna część tych obiektów użytkowana była już od czasów prahistorycznych. Obecne badania sondażowe na grodzisku w Węgielsztynie potwierdzają tę hipotezę również w stosunku do tego właśnie stanowiska.

Pierwsze pomiary i wstępnie sporządzony prowizoryczny plan grodziska orientują o jego niewielkich stosunkowo wymiarach i planie założenia, który musiał być pierwotnie lekko owalny, wydłużony po osi północny wschód — południowy zachód. Długość szczytu grodziska wynosi obecnie około 70 m, w tym długość majdanu około 58 m; szerokość obecna około 40 m wraz z wałem zachowanym po krótszej osi grodziska jedynie od strony południowej, zaś szerokość samego majdanu tylko 28—30 m. Jednak pomiary szerokości grodziska nie są adekwatne do jego pierwotnych wielkości z powodu ścięcia znacznej partii obiektu od strony północnej, o czym wspomniano już wyżej.

Wykop sondażowy o wymiarach 2 × 6 m poprowadzony wzdłuż osi NS w południowo-zachodniej partii grodziska obejmował częściowo majdan i zachodził na północne rozsypisko zbocza wału. Wykop ujawnił istnienie około 1 m grubości warstwy kulturowej od strony wnętrza grodu. Wystąpiła ona tuż pod warstwą współczesnej darni i zalegała w swej optycznie niezmienionej postaci co najmniej do głębokości 0,90 m, a przy stopie wału do 1,50 m od powierzchni obecnej. Warstwa ta zbudowana była z ciemnobrunatnej, tłustej ziemi zawierającej liczne elementy kulturowe w postaci drobnych wkładek rozłożonej polepy, sporadycznie występujących węgli drzewnych, kości zwierzęcych i ceramiki. Znalezione tu także skorodowane fragmenty przedmiotów żelaznych, w tym prawdopodobnie grocik strzały z tulejką. Materiał ceramiczny, wprawdzie mocno zniszczony i rozdrobniony daje jednak ogólne wskazówki odnośnie do chronologii obiektu, informując jednocześnie o wtórnym charakterze eksplorowanej warstwy. Występuje tu mianowicie w idealnym przemieszaniu zarówno ceramika z wczesnej epoki żelaza, reprezentowana jak się wydaje stosunkowo najliczniej, następnie trafiają się skorupy z pierwszych wieków n.e. oraz ceramika wczesnośredniowieczna ręcznie lepiona, jak i nieliczna toczona i obtaczana. Na spodzie omówionej warstwy odsłonięto pokład bruku kamiennego w układzie zwartym od strony majdanu, a rozróżniającym się w kierunku stopy wału. Bruk zalegał jednym poziomem kamieni na głębokościach 0,90 — 1,10 m już niemal na glinie calcowej. Jak się wydaje, bruk ten należy łączyć z wczesnośredniowieczną fazą zasiedlania grodu, jednak pewne datowanie jego w chwili obecnej jest przedwczesne. Materiał ceramiczny bowiem o charakterze przemieszanym z bardzo nielicznymi wtrętami pewnej ceramiki z okresu wczesnego średniowiecza występował mniej więcej do górnego poziomu bruku. Natomiast nieco głębiej, tzn. na dolnym poziomie kamieni i pod nimi, już na calcu reprezentowana była wyłącznie ceramika

starsza, głównie z okresu młodszej epoki żelaza (np. tzw. „placki” z karbowanym brzegiem, charakterystyczne naczynia z zagiętym do wnętrza wylewem o powierzchni zewnętrznej schropowaczonej często aż po krawędź naczynia i inne). Dalsze badania grodziska wykażą, czy pod warstwą bruku zachowały się resztki najstarszej, wczesnożelaznej warstwy osadniczej. O ile warstwa taka istniała na grodzisku, a wszystko na to wskazuje, to musiała ona ulec w okresie wczesnośredniowiecznym silnej niwelacji, o czym świadcząaby znaczna różnica poziomów zalegania calca na majdanie i pod wałem, gdzie występuje ona około 1 m wyżej w stosunku do majdanu.

Więcej światła na poszczególne fazy użytkowania grodu w Węgielsztynie rzuci układ warstw obserwowany w sondowanej partii rozsypania wału. Układ ten przedstawia się następująco: Na głębokości ca 1,10 — 1,25 m od powierzchni obecnej wału odsłonięto pokład węglonego drewna z wyraźnie czytelnymi, podłużnymi bierwionami. Warstwa ta zalegała bezpośrednio na glinie calcowej i jest niewątpliwie pozostałością najstarszych, drewnianych umocnień wałowych grodziska. Kilkadziesiąt fragmentów ceramiki pochodzących z tego poziomu osadniczego datuje go dość jednoznacznie na okres wczesnej epoki żelaza. Występują tu tak charakterystyczne dla tego okresu formy jak wspomniane wyżej „placki”, następnie naczynia z otworami poniżej krawędzi (sitka?), naczynka z kulistymi dnami, typowe czarki inne.

Ponad warstwą spalenizny zalegał gruby (od 20 do 70 cm bliżej środka wału) pokład ziemi o niejednorodnym charakterze z licznymi wkładkami surowej, spiaszczonej gliny, z grudami polepy i węgla drzewnych i niezbyt liczną ceramiką, reprezentującą zarówno epokę żelaza jak i okres wczesnego średniowiecza. Jest to najprawdopodobniej rozsypanisko wału wczesnośredniowiecznego. Również z tym niewątpliwie okresem wiązać należy warstwę czerwonej, silnie przepalanej polepy zalegającą bezpośrednio ponad tym zwaliskiem glinianoziemnym. Warstwa polepy świadczy o ponownym pożarze grodu. Ponad tymi dwoma pokładami, stanowiącymi główne jądro wału zalegała jeszcze niezbyt gruba warstwa ziemi z gliną, polepą i kamieniami, która zachowała się tylko na zboczu wału, nie sięgając jego wierzchołka. Obecność tej warstwy tłumaczyć można chyba jeszcze jedną próbą odbudowy umocnień grodu, jednak brak podstaw do sprecyzowania chronologii tego faktu. Górny poziom wału stanowi współczesna warstwa humusu.

W podsumowaniu wyników badań sondażowych na grodzisku w Węgielsztynie należy jeszcze raz podkreślić jego wybitne walory poznawcze, umożliwiające drogą postulowanych niniejszym szerszych badań archeologicznych na tym obiekcie, skonfrontowanie znanych zjawisk historycznych z materiałem wykopaliskowym.

IWONA DĄBROWSKA
RYTA KOZŁOWSKA

BADANIA SONDAŻOWE GRODZISKA W JANOWIE W POW. MRĄGOWSKIM W 1970 R.

W ramach akcji weryfikacyjnej grodzisk wczesnośredniowiecznych w województwie olsztyńskim, autorki pod kierunkiem doktora Jerzego Okulicza z prowadziły w październiku 1970 r. badania wykopaliskowe na grodzisku w Janowie, w pow. mrągowskim. Akcja ta została podjęta w związku z zaplanowanym przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN tematem etnogenezy Słowian, jednym z kluczowych problemów badawczych archeologii polskiej. Badania finansowała Katedra Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego.